

מבט על, גיליון 241, 6 בפברואר 2011

עבור איראן, זה עניין של קבלת החלטה

אסכולאי, אפרים

השאלה בדבר לוח הזמנים האיראני, היינו מתי יעלה בידה להשיג יכולת גרעינית צבאית, שבה ועולה מעת לעת. הערכת המודיעין הלאומית האמריקאית (NIE) לשנת 2007, שלא שונתה באופן פורמאלי מעולם, כמו גם התבטאויותיהם של פקידים אמריקאיים שונים, לצד אלה שניתנו בעת האחרונה הן על ידי המשנה לראש הממשלה משה יעלון וראש המוסד הפורש מאיר דגן, הצביעו כולן על אמצע העשור הנוכחי כעל תאריך יעד משוער. בתאריך 24 בינואר 2011 ציין האלוף אביב כוכבי, ראש אגף המודיעין שזה לא מכבר נכנס לתפקידו, כי ההחלטות בנושא לוח הזמנים של הפרויקט יהיו נתונות בידי המנהיג של איראן: "מן המועד בו הוא יקבל את ההחלטה, יהיו בידיהם כלי נשק גרעיניים בטווח של שנה עד שנתיים, בהתאם למצב התשתיות, הידע המקצועי וכמות האורניום בה הם יחזיקו." גם ראש המוסד היוצא דגן סייג את הערכתו הקודמת, וציין כי על פי התרחיש הגרוע ביותר תוכל איראן להחזיק במתקן נפץ גרעיני הרבה לפני שנת 2015.

ניתן לפשר בין ההערכות הסותרות דלעיל אם לוקחים בחשבון, כי הערכות שונות יכולות להיות מבוססות על מקורות מידע שונים ועל תרחישים שונים. במקרה של איראן, מציעים הדוחות של סבא"א מידע טכני אמין ובדוק, שעל בסיסו ניתן לבנות הערכות מסוימות. לפי הדו"ח האחרון של סבא"א, מחזיקה איראן בכמות מספיקה של אורניום בדרגת העשרה נמוכה (LEU) אשר אם יועשר לערכים גבוהים המתאימים ליישומים צבאיים (HEU), ניתן יהיה לעשות בה שימוש, כדי לייצר את הליבות של שני מתקני נפץ גרעיניים לכל הפחות. איראן מחזיקה בוודאות ביכולת הטכנית לעשות זאת. ייקח כשישה חודשים לייצר את כמות האורניום המועשר בדרגה גבוהה הדרושה לליבה הראשונה, ועוד כשישה חודשים לייצורה של הליבה עצמה, דהיינו פרק הזמן שיידרש להשלמתו של הפרויקט, מרגע קבלת ההחלטה המתאימה, הוא כשנה אחת.

השליטה על היכולות הטכניות היא ללא ספק תנאי הכרחי על מנת שאיראן תשיג יכולת גרעינית. עם זאת, אין היא מהווה תנאי מספיק לייצורם של כלי נשק צבאיים, שכן להתחלתה של פעילות זו נדרשת סדרה של החלטות עקרוניות של המשטר האיראני, כאשר התוצאה הסופית ולוח הזמנים ייקבעו על פיהן. ההחלטות האיראניות יושפעו משיקולים שיהיו הן אסטרטגיים והן פוליטיים מקומיים בטיבם. קיימת סבירות לכך כי הגורמים הבאים יילקחו בחשבון לפני שתקבל באיראן ההחלטה "להפוך למדינה גרעינית": מהו הרגע הנכון לתחילת ייצורם של כלי נשק גרעיניים; מהי כמות הנשק המינימאלית שיש לכלול במאגר האיראני; האם יכולה איראן להרשות לעצמה לייצר את כלי הנשק דלעיל לפני שהחומרים הדרושים למאגר מינימאלי זה הם זמינים; האם מעוניינת איראן להדגים את יכולותיה על ידי ביצוע ניסוי גרעיני תת-קרקעי. מן ההיבט המדיני, אין ספק כי איראן תשקול את ההשלכות הבינלאומיות האפשריות מצעדיה אלה, את ההטבות האזוריות שיצמחו לה מהם, את ההשלכות החיוביות והשליליות של צעדים מעין אלה על המצב הפנימי באיראן, ואת מידת רצונה להציב בזירה הבינלאומית "נקודת אל חזור" לפיה תהפוך איראן גרעינית לעובדה מוגמרת.

הכוונה להדגים יכולת גרעינית טכנית שונה מצבירתו של מאגר נשק גרעיני. לצורך ההוכחה בדבר קיומה של יכולת גרעינית די בפיצוץ של מתקן גרעיני "פרימיטיבי" יחיד במערה תת-קרקעית, גם כאשר הוא אינו מורכב בראש קרב. על מנת לצבור מאגר נדרש ייצורם של ראשי קרב, לרבות כל התוספים הנלווים ליכולת צבאית. עם זאת, שני המהלכים זקוקים לאורניום בדרגת העשרה גבוהה, וההחלטה לייצורו היא עניין רציני ביותר.

מכיוון שבעת הזו אין בנמצא כל ראיה לכך, כי הסנקציות פועלות בכיוון שכנועה של איראן לוותר על הפרויקט הצבאי, יתכן כי הקשיים הנגרמים בעקבותיהן עלולים גם הם להיות בעלי השלכות שליליות, ולשכנע את איראן בכך, כי יגיע הרגע בו יהיה לה יותר נוח "לפרוץ החוצה"

ולחכריו על יכולתה הגרעינית הצבאית, תוך שהיא אולי תבחר להדגימה, כאופציה עדיפה על פני המשכו של המבוי הסתום המדיני הנוכחי. המצב המדיני הנוכחי מקטין את החשש מפני פעולות תגמול. הדוגמאות של הודו ופקיסטאן, שבהן התרגשותו של העולם דעכה מזה זמן רב, תהיה סבירה. העובדה, כי איראן היא חברה באמנה למניעת ההפצה של נשק גרעיני (NPT) צריכה להוות מקור פעוט לדאגה, שכן איראן יכולה לסגת מן ההתניות של האמנה מבלי שתיענש. כמו כן, איראן לא תהיה מוטרדת יתר על המידה אם וכאשר היא תימצא בהפרה של חובותיה כלפי האמנות, לרבות חתימתה על האמנה למניעת ניסויים גרעיניים (CTBT).

המאגר המינימאלי אינו מהווה גורם שניתן להקל בו ראש. כדוגמה, תוכל להתקבל החלטה לפיה נדרשים לכל הפחות ארבעה מתקני נפץ: אחד לעריכת ניסוי הפיצוץ הגרעיני עצמו, מתקן שני – למקרה בו הניסוי הראשון ייכשל (יש לכך מספר תקדימים), ושניים נוספים לשימוש עתידי אפשרי, אשר ישמשו גם כהרתעה מפני צעד תוקפני שעלול להינקט נגד איראן.

הדוחות של סבא"א הצביעו על כך, כי קצב ההעשרה היה עד כה יציב למדי, ויהיה זה סביר להניח, כי הוא ימשיך להיות כזה גם בעתיד הקרוב. מה שככל הנראה השתבש, והדבר ניכר גם מן הדוחות של סבא"א, הוא הרצון להרחיב את הפרויקט הזה ולהעשיר אורניום בקצב מהיר יותר, צעד שהיה מגביר באופן משמעותי את צבירתו של מלאי האורניום המועשר. אלא אם עומדים לרשותה של איראן מתקני העשרה נסתרים המייצרים אורניום באופן מחתרתי, ניתן יהיה להגדיר את ההערכה בדבר שנה אחת, נכון לעת הזו, כתרחיש הגרוע ביותר, שיישאר עמנו לתקופה ארוכה. בהתאם לקצב ההעשרה הנוכחי יוכלו האיראנים לייצר מדי שנה סדר גודל של 25 ק"ג של אוראניום מועשר בדרגה גבוהה, דהיינו, את הכמות ה בהערכה גסה, הדרושה לליבה אחת מדי שנה. אם לוקחים בחשבון את המאגרים האיראניים הנוכחיים של אורניום המועשר בדרגה נמוכה יחד עם קצב ההעשרה, הם יוכלו להשיג את הכמות שתידרש לארבעת הליבות לקראת סוף שנת 2012. בנייתו של המתקן הראשון תארך כשנה אחת נוספת, ולפיכך לוח הזמנים הישים לדוגמה זו הוא ברור: כאשר מתייחסים לשיקולים טכניים טהורים, ניתן להתייחס לסוף שנת 2013 כאל מועד המוקדם ביותר בו תתקיים יכולת גרעינית צבאית איראנית.

עם זאת, ובמיוחד כאשר מדובר במאגר חימוש, הערכות זמן אלה יוכלו להשתנות תוך פרק זמן קצר ביותר אם מתגברים על הקשיים הטכנולוגיים, אם מתרחשת פריצת דרך בטכנולוגיה האיראנית, ובמקרה של שימוש במכשור העשרה מתקדם יותר. גם צורך דחוף של איראן להדגים את יכולתה הגרעינית הצבאית יוכל להביא לשינוי ההערכות הרלוונטיות. הכול מצטמצם לכדי השאלה האם ההערכות של הגורמים השונים ניתנות לתרחיש הסביר יותר, או לחילופין לגרוע ביותר. ברור למדי, כי התרחיש הגרוע ביותר נוקב במסגרת זמן של שנה אחת להוצאתו אל הפועל של ניסוי גרעיני. בעבור "המקרה הסביר יותר", ההערכה שפורסמה בדבר שנת 2015 טובה ככל הערכה אחרת.